

АРХЕОЛОГІЧНІ ДОСЛІДЖЕННЯ В УКРАЇНІ

2006 • 2007

ВИДАЄТЬСЯ ЩОРІЧНО. КИЇВ

З М І С Т

Від редакції	5
2006	
БЕССОНОВА С.С., СТОЛЯРЕНКО П.Г. Археологические исследования экспедиции «Парфений» в 2006 г.	7
- ЗАДНІКОВ С.А., ШРАМКО І.Б. Розкопки зольника 13 на Західному укріпленні Більського городища	8
ЗОЦЕНКО В.М., ТАРАНЕНКО С.П. Дерев'яна мостова XVIII — XIX ст. на Києвоподолі	11
ІВАКІН В.Г. ПЕФТИЦЬ Д.М. Про археологічні дослідження Подільської постійнодіючої експедиції влітку — восени 2006 р. за адресою: м. Київ, вул. Сковороди, 14.	14
КОЗАК О.Д. Антропологічні та палеопатологічні дослідження людських решток з поховань та перепоховань, знайдених при археологічних розкопках на вул. Кафедральній у м. Львові у 2006 р.	18
ЛАЗУРКО О.Р., ТКАЧ Є.С. Археологічні дослідження в м. Угневі у 2006 р.	21
ПЕТРАУСКАС О.В., ШИШКІН Р.Г., БАБЕНКО Р.В. Розкопки могильника черняхівської культури Червоне-2 на Київщині у 2006 р.	25
ПРИЩЕПА Б.А., ТКАЧ В.В., ЧЕКУРКОВ В.С. Дослідження багатошарового поселення на південній окраїні м. Рівне.	28
САГАЙДАК М.А., ТАРАНЕНКО С.П., ІВЧЕНКО А.В. Археологічне дослідження Подолу Києва за адресою вул. Борисоглібська, 3 у 2006 р.	32
СОХАЦЬКИЙ М., НІКІТІН О., КОВАЛЮХ М., ВІДЕЙКО М.В. Початок дослідження ДНК з антропологічними матеріалами трипільської культури із печери Вертеба	35
ТЕТЕРЯ Д.А. Археологічні дослідження на території Вознесенського монастиря в Переяславі 2006 р.	39
ТРУФАНОВ А.А., ЮРОЧКИН В.Ю., НЕНЕВОЛЯ И.И. Новое позднекифское поселение на левом берегу р. Альма в Юго-Западном Крыму	43
2007	
БАЛАКІН С.А. Результати археологічних досліджень на території Києво-Печерського заповідника у 2007 р. ..	45
БУТЯГИН А.М. Раскопки городища Мирмекий в 2007 г.	48
БЫЛКОВА В. П. Раскопки Белозерского поселения в 2006—2007 гг.	51

О.О. Кротова, В.М. Логвиненко,
І.А. Сніжко, М.-Е. Джулієн, С.В. Палієнко, В.О. Зайцев

ДОСЛІДЖЕННЯ АМВРОСІЇВСЬКОЇ СТОЯНКИ В 2007 р.

The authors present the results of 2007 excavations in the western part of Amvrosiyivka Upper Palaeolithic settlement. The information about the peculiarities of the deposition and structure of the cultural remains, and the description of the most interesting flint and bone artefacts are given. The preliminary conclusions confirming or specifying functional peculiarities of this part of the site are presented.

У липні—серпні 2007 р. було продовжено дослідження Амвросіївської стоянки, що разом із кістковищем бізонів складають еліграветтський пізньопалеолітичний комплекс поблизу м. Амвросіївка Донецької області, датований періодом 18—19 тис. років тому.

Провалилися розкопки в західній частині стоянки, де в 2000 і 2005 роках траншеєю ІХ було виявлено скупчення культурних залишків зі значним вмістом визначених кісток бізонів та обробленого кременю, які траплялися від поверхні до глибини 0,4—0,5 м майже з однаковою значною частотою.

Метою досліджень було розширення траншеї у напрямку поширення скупчення культурних залишків (на схід — північний схід), частково відкритого в попередні роки, а також точна прив'язка нового розкопу до розкопу ІІ 1950 р.

Загальна площа розкопу разом з траншеєю ІХ становила 26 м², частина яких (близько 3 м²) збігалася з південно-західною частиною розкопу ІІ 1950 р. (рис. 1).

На площі 18 м² досліджено культурні залишки в шарі сучасного ґрунту (в минулому шар оранки) завтовшки 0,0—0,25 м методом прокопування та пакетування усіх знахідок згідно з метровими квадратами. Серед знахідок — сильно патиновані та вивітрні вироби з кременю, що охоплюють типові для стоянки категорії — нуклеуси, відходи виробництва та вироби з вторинною обробкою, а також дрібні, здебільшого невизначені фрагменти кісток.

Нижче, на рівні 0,25—0,3 м, на контакті гумусу й сірувато-бурого суглинку досліджено верхню частину культурних відкладів — умовні горизонти зняття завтовшки 0,05—0,07 м кожний — І а, б (на площі 15 м²), а на рівні 0,3—0,35 м — І (на площі 7 м²).

У нижній частині гумусу серед знахідок, що залягали здебільшого в похилому чи вертикальному положенні, очевидно, внаслідок зміщення свого часу оранкою, все ж частіше, ніж у верхньому шарі гумусу, траплялися цілі визначені фрагменти кісток та менш вивітрений кремій, що й спонукало виділення верхніх (І а, б) умовних горизонтів із фіксацією їх на плані.

Знахідки у верхній частині сірувато-бурого суглинку, в умовному горизонті І залягали спокійніше, утворюючи подекуди майже суцільну брекчію з фрагментів кісток та обробленого кременю.

Значна частина фауністичних решток — це діагностичні фрагменти кісток бізонів, що залягали здебільшого горизонтально або з певним, не надто значним нахилом як у західному, так і в північно-західному чи північному напрямках, що збігається з природним схилом цієї частини мису. На відміну від кістковища тут майже немає цілих кісток та анатомічних груп.

Поміж кісток залягала велика кількість виробів з кременю, склад яких типовий для стоянки: нуклеуси, відщепи, платівки, уламки, луски, вироби із вторинною обробкою (різці, скребки, мікроліти) та відходи їх виготовлення чи підправки, наприклад, різцеві сколи.

Кремій, поверхня якого хоча й загалом менш вивітрена, ніж у виробів із шару гумусу, все ж, за незначним винятком, вкрита суцільною білою або блакитною патиною. Досить

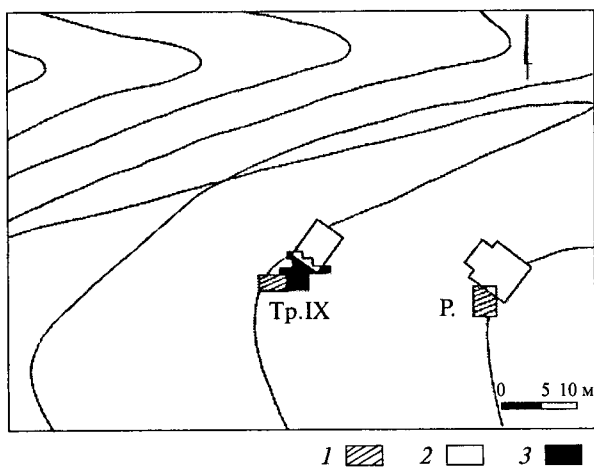

Рис. 1. План розташування розкопів на Амвросіївській стоянці: 1 — розкоп (Р) і траншея (Тр. IX) 1998—2005 рр.; 2 — розкопи 1950 р.; 3 — розкоп 2007 р.

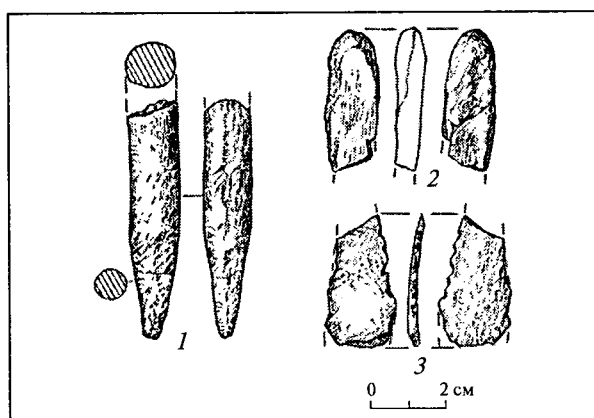

Рис. 2. Кістяні вироби з розкопок Амвросіївської стоянки 2007 р.: 1 — фрагмент наконечника списа; 2 — фрагмент лошिला; 3 — фрагмент платівки із зубчастим краєм

часто трапляються крем'яні жовна та вироби, більша частина поверхні яких вкрита жовною кіркою.

Крім фрагментів кісток і кременю в шарі було знайдено кілька кістяних знарядь, уламки чи гальки кварциту, кварцу, пісковика та невеликі шматочки червоної вохри. Про те, що неподалік від цієї ділянки, а, можливо, і в її межах горів вогонь, свідчать знахідки перепалених фрагментів кісток і кременю.

Колекція виробів з кременю з культурного шару представлена переважно нуклеусами, пластинчастими й відщеповими заготовками та відходами виробництва, а також виробами із вторинною обробкою — різцями, скребками й мікрівістрями та їх фрагментами, мікроплатівками, ретушованими здебільшого стрімкою притуплювальною ретушшю.

Нуклеуси різноманітні як за стадією обробки, так і за формою та кількістю площадок ско-

лювання — підпризматичні одно- та двоплощинні із зустрічним напрямком сколювання в одній або суміжних площинах; торцеві, здебільшого підкілоподібні одноплощинні, рідше — двоплощинні. Трапляються іноді типи, близькі до кінцевих триплощинних або пірамідальних одноплощинних). Ударні площадки переважно скошені, часом за ударну площадку править попередня площина сколювання (двогранні нуклеуси). Представлено вироби початкових стадій обробки, так звані «облупні», такі, яким вже було надано певної форми, а також готові, досить спрацьовані нуклеуси.

Виразною серією представлено різці серединні та бокові. Досить багато виробів подвійних, комбінованих, трапляються багатофасеткові або різці-нуклеуси. Різці виготовлені здебільшого на масивних сколах або пластинчастих відщепках.

Невеликою кількістю представлено скребки. Переважно це вироби кінцевого типу на пластинах або пластинчастих відщепках із дещо закругленим робочим кінцем, невисокі в профілі. Деякі виготовлені з більш масивних заготовок, високі у профілі та різноманітні за формою робочого краю — дещо закругленого чи прямого, в'ялоподібного або закругленого із ретушшю, яка частково спускається на краї заготовки.

Мікроліти представлено виробами з притупленим краєм, більшість яких має ознаки того, що це були мікрівістря, здебільшого підсегментоподібні, зрідка — овальної або підромбоподібної форми. Переважно це фрагменти вістер — верхівки або базові частини їх. Більшість їх має один відносно прямий круторетушований бік і протилежний — підправлений поблизу бази та верхівки крутою чи напівкрутою ретушшю. Декілька виробів — це, формально, фрагменти мікроплатівок з притупленим краєм, хоча можна припустити й те, що вони також є фрагментами мікрівістер.

Характерно, що поміж мікролітів тут частіше, ніж у цілому на стоянці (розкоп 1998—2005 рр.), трапляються цілі мікрівістря або їх виразні фрагменти.

Одиничними екземплярами представлено вироби з вторинною обробкою, які, можливо, виконували різні функції. Це пластинки з ретушованими боковими виїмками та скобелі на масивних сколах, проколки з боковим жалом, оформленим ретушшю або комбінацією ретуші й природного зламу чи різцевого сколу. Цього року вперше серед знахідок зі стоянки трапилося кілька виразних виробів на платів-

ках чи пластинчастих відщеплах із ретушованими виімчасто-зубчастими краями, які, очевидно, можна інтерпретувати як пилки.

Серед знахідок, отриманих цього року, — кілька фрагментів виробів з кістки (рис. 2):

1) фрагмент наконечника (рис. 2, 1) — нижня частина (склеєна з 2 уламків: 1 — нижня частина насада, 2 — верхня частина насада і нижня частина тіла). Розміри: загальна довжина — 6,4 см; насада — 2,8 см; нижньої частини тіла циліндричної форми — 3,6 см (овальна в перетині — $1,4 \times 1,3$ см). Поверхня з одного боку вкрита тонкою кальцитовою плівкою, з другою — плямами патини чорного кольору;

2) фрагмент ретушера (рис. 2, 2) розміром $3,9 \times 1,5 \times 0,9$ см, виготовлено з фрагмента стінки трубчастої кістки. Верхній робочий кінець овальної форми, якої йому, очевидно, було надано спеціально в результаті обробки потовщеної (0,9 см) частини стінки. Протилежна йому частина зламаного нижнього кінця є необробленою пласкою (завтовшки 0,4—0,6 см) частиною стінки кістки. Одна поверхня робочої частини, що відповідає зовнішній поверхні кістки, частково, як і сам овальний кінець, вкрита кальцитовою кіркою. Інша, внутрішня, має слабкі сліди зализкованості;

3) фрагмент виробу із виімчасто-зубчастим краєм (рис. 2, 3). Це фрагмент тонкої пласкої кістки з гладкою зовнішньою поверхнею і губчастою — внутрішньою (фрагмент вітистого ?) розміром $3,7 \times 1,9 \times 0,3$ см. Обидва його кінці відламані, один край також майже на всьому протязі (за винятком ділянки завдовжки 0,5 см) має слід такого самого (відносно свіжого — оранка ?) зламу. На незламаній ділянці цього краю — слід однієї косої насічки (ширина — 0,2, глибина — 0,08 см). Протилежний край на ділянці завдовжки 1,3 см має слід тако-

го самого зламу, а решта завдовжки 2,6 см — це ділянка, оформлена 5 косими нарізками, кожна завширшки 0,2 см, завглибшки 0,08—0,1 см, розміщеними на відстані 2—3 мм одна від одної. В цілому завдяки цій обробці утворився виімчасто-зубчастий край. Як збережені ділянки з нарізками, так і вся поверхня кістки (зовнішня — більшою мірою) зализковані. Кілька зубчиків виімчасто-зубчастого краю, який зберігся краще, навіть частково стерті, очевидно, в процесі використання виробу.

Попередньо досліджувану ділянку стоянки інтерпретовано як місце інтенсивного вторинного розбирання частин туш здебільшого молодих бізонів, доставлених з кістковища — місця їх забою та первинного розбирання. На її території відбувалася також обробка кременю — тут представлено всі етапи від розколювання жовен до виготовлення, підправляння та використання знарядь. Специфіку ділянки доповнюють вироби з кістки, які могли тут і виготовляти, і використовувати. Тобто ділянка мала поліфункціональний характер. Однак у межах території стоянки загалом її специфіку, певною мірою, визначали саме операції з обробки мисливської здобичі — як вторинне розбирання частин туш бізонів, так і обробка шкур та, можливо, виготовлення різноманітних виробів із них.

Роботи фінансувалися Республіканською організацією Українського товариства охорони пам'яток історії та культури.

Обробка відібраних і переданих у лабораторії Франції та Німеччини зразків кісток бізона на генетичний (DNA) та ізотопний аналізи виконується коштом міжнародного гранту «Мамонт. Зникнення степових мамонтів: взаємодія людини та навколишнього середовища в кінці плієнгляціалу Східної Європи.»

